

ՀԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ

Կը հրատարակուի Չորեքշաբթի Է. Շաբաթ օրերը: Տարեկան գինն է մեկ լիբա օսմանեան: Մեկ քերթը 40 փարա արծաթ: Նամակ կամ ու Է. Կրուքիան պետք է ուղղել Առ. Մ. Գալիամանեան Կոստանդնուպոլիս, Մերձան չարչի Բիւշտի Էֆենտի խանի տակ Մ. Կ. Սարգեանի տպարանը:

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 166

1881

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՅՈՒՆԻՍ

ԱՊԵՐԱԽՏՈՒԹԻՒՆ

Ազգ մը ապագայ չունի և չկրնար ունենալ, մինչև որ զոհողութիւններ ընելու չը վարժուի և մինչև որ իր օգտին և բարւոյն համար աշխատողներուն յարգը չճանչնայ և առայնս գործնականապէս երախտագիտութիւն չյայտնէ, նոցա ջանքերը չպսակէ, նիւթապէս և բարոյապէս չօգնէ ու չքաջալերէ:

Մեր ինկառ առնելով մեր ներքին վիճակն ու կացութիւնն և քաջալերութեան ու երախտագիտութեան արժանի ամեն բան գրեթէ բոլորովին լքեալ թողուած տեսնելով՝ և նկատելով որ առանց մեք մեզէն մեր ներքին վիճակը բարւոյնելու, ներքին վերակազմութեան համար ջանքեր նուիրելու և (թողումք հինն) գէթ առանց ժամանակակից պարագաներէ փորձառութիւն ստանալու՝ առ խաբխաի կ'առնումք մեր քայլերը դէպ ի մի անորոշ նպատակ, և աւելի կը սիրեմք խառուել, քան թէ մեր բուն վիճակն ու կացութիւնը, սխալն ու թերութիւնն և պակասութիւնները տեսնելով՝ ուղղելու և դարմանելու, և տեսնելով միանգամայն՝ որ առանց մեք մեր բարոյական զօրութիւնը կազմաւորելու և նախապէս մեք մեր վերայ յոյս

դնելու՝ ընդհակառակն՝ մեր բոլոր յոյսն ու ակնկալութիւնն այլոց պղատոնական համակրութեանը վերայ կեդրոնացնելը մեծ դժուր մը կը համարուի, ահա այս ամենէն հետեւցնելով կ'ըսեմք՝ սխալ դրութեան մը մէջ կը գտնուիմք, դրութիւն, որ մեր վիճակն աւելի ծանրացնելու կրնայ ծառայել, քան թէ այնպիսի անբնական քայլերով կրնամք ստոյգ և իրական ապագայի մը հասնիլ, որու ճանքան բոլորովին տարբեր է և դէպ այդ նպատակն առաջնորդող միջոցները ջոյց կուտայինք այն յօդուածներով՝ զորս գրած էմք ասկէ առաջ «խնդիր ներքին վերակազմութեան» «ներքին վիճակ» «մեր պէտքերը» «ազգային բարոյականութիւն և դատաւարականութիւն» «կարգապահութիւն (տիւրիւն)» «ինչ բան հարկաւոր է» «տնտեսական վիճակ» «առաջնորդական խնդիր» «վարժապետաց վիճակն» ևն. ևն., յօդուածներով, և ապացուցանելով թէ այս ճանքան զմեզ դէպ ի կորուստ կ'առաջնորդէ:

Եւ այս ամենուն իբր եղբակացութիւն՝ կը յարէինք անմիջապէս թէ «ինչպէս որ խլատ փնտաւար է ժողովուրդ մը յուսահատեցնելն, աւելի փնտաւար է մանաւանդ ժողովուրդ մ'անիրական յոյսերով քնացնելը:

Մեր այս սկզբունքը շատ ճշմարիտ է:

որովհետև ժողովուրդի մը՝ մանաւանդ ան-
պատրաստ ժողովուրդի մը ներշնչուած յոյ-
սերն երբ իրականութիւն չգտնեն, այլ ևս
ժողովուրդը չ'ըսեմք բոլորովին ոչ շատ դժ-
ուարաւ կը վստահի, կը լքանի և բոլորովին
կը յուսահատի, և այդ յուսահատութեան
հետեւանքը չեմք կարծեր թէ ազգային էութիւնը
պահպանելու մասին նպաստաւոր լինի:

Ընթերցողք զմեզ յուսեալս պիտի կոչեն
եղեր. այո՛, յուսեալս եմք, և այնպէս լի-
նենքուս վատտն իրաց բնութենէն կառնումք.
ուստի երբ իրողութիւնը կը խօսի, ճարտա-
բանութիւնն այլ ևս զօրութիւն չունի, զի
չկրնար իրաց վիճակը ծածկել, քանի որ կայ
ու կը մնայ այնպէս, քանի որ կը տեսնեմք
դայն ու կը դատեմք և ահա մեր դատողու-
թիւնը ծուռ չէ, շատ ճշմարիտ է, որովհե-
տեւ ենթադրութեան վերայ հիմնեալ չէ,
այլ դէպքերու և իրողութեանց, որը մեր
աչացն առջեւ յայտ յանդիման կեցած են:

Մեք այս խնդրոյն նկատմամբ ասկէ ա-
ռաջ շատ բան խօսած ու գրած եմք, և
այսօր միայն բանի մը վերայ կուզեմք ուշա-
դրութիւն հրաւիրել, այն է, ապերախտու-
թեան:

Մեք այս անունը կուտամք, եթէ ծանր
կը թուի, թո՛ղ այլք անտարբերութիւն ը-
սեն, մեղի համար փոյթ չէ, զի նպատակին
մէջ մեծ տարբերութիւն մը չեմք նշմարեր:

Բազմաբղիւն և բազմեքախտ Յ. Մալէզ
եան էֆէնտիի յուղարկաւորութեան մէկ
պարագային առթիւ մեր զգացած տալառ-
րութիւնը նախորդ թուով բացատրեցինք:

Այդ տալառութեան նկատմամբ կու-
զեմք երկու խօսք ևս ընել, զոր անօգուտ
չեմք համարիր:

Վարժապետ մը, գրագէտ մը և եկեղե-
ցական մը ոգի իբրին կ'աշխատի իւր կեն-
դանութեանը, ցաւ՝ վիշտ և տառապանք կը
կրէ, տխուր և չարաբաստիկ օրեր կը վայելէ,
բարեաց փոխարէն՝ ապերախտութեամբ կը
պսակին իւր ջանքերն և մէկ խօսքով՝ նորա
կեանքը ցաւոց, հեծութեան, տառապանաց
և դառն վիշտերու ենթակայ կը լինի, զի ոչ

ազգային իշխանութիւնը կը քաջալերէ զայն
պաշտօնապէս և մխիթարութեան սիրտանք
մը կ'ընծայէ նմա և ոչ ժողովուրդը կը դնա-
հատէ նորա քրտանց և վաստակոց արժէքն,
այլ բոլորովին կը թողուն զայն իր վիճակին:

Յ. Մալէզեան էֆէնտի ալ՝ որ ազգային
յառաջդիմութեան համար բանակներ պատ-
րաստած է, որ իր պատուական կեանքն ի
նոյն նպատակ մաշեցուցած է, վիշտեր ու-
նեցաւ, ցաւեր կրեց, ապերախտութիւն վա-
յելեց և այդ ամենը չթողին զինքը դրեթէ
երբէք:

ԱՅ սակոյ պարտքի մը համար կը նեղուէր
բարեյիշատակ հանդուցեալն, որ վերջապէս
իր զգացմանցն հակառակ՝ դրեց առ Ամեն.
Ս. Պատրիարքն և օգնութիւն խնդրեց. սա-
կայն ի՛նչ արդիւնք ունեցաւ. — Ն. Սրբազ-
նութիւնը Պէշիկթաշի (ուր կը բնակէր) թաղ-
խորհրդոյն յանձնարարեց. յիշեալ խոր-
հուրդն ալ չկրնար բան մ'ընել, խեղճին
վիշտն աւելցաւ, որովհետև, ինչպէս կ'ըսէ
առածը՝ «փորը չկշտացած տեղն անօթի ըլ-
լալն յայանեց»:

Այս այսպէս: Յուղարկաւորութեանն
ի՛նչ պատիւ եղաւ այն մեծ մարդուն՝ որ 50
տարի շարունակ առ ողջն ծառայեց. — Ս.
Պատրիարքը ներկայ չէր, ազգային իշխանու-
թիւնը ներկայացուցիչ մ'անդամ չունէր,
ազգին կողմէ՝ դռնէ վերջին յարգանաց ցոյց
մ'անդամ չեղաւ և միայն Գեր. Գրիգորիս
և Գեր. Լուսինեան Սրբազաններն ու Եղնիկ
Եպիսկոպոս և Գեր. Յակոբ Աշոտ և Յովհան-
նէս Փափաղեան վարդապետներն և 50ի չափ
յուղարկաւորք փութացեր էին բարեյիշատակ
հանդուցելոյն յուղարկաւորութեանը ներկայ
դանուելու:

Գեր. Լուսինեան Սրբազանի յոյժ ընտիր
և պատուական դամբանականը ներկայից
միտքէն չալտի ելնէ, դամբանակա՛ն, զոր
խիստ յուզեալ խօսեցաւ Ն. Սրբազնութիւնը:

Եթէ յիշեալ Գեր. Հարք և 50ի չափ
յուղարկաւորք ալ ներկայ չգտնուէին, այն
բազմաբղիւն և բամբախտ մեծ մարդուն
յուղարկաւորութիւնը սոսկական մարդու մը

յուզարկաւորութեանը նման բոլորովին անշուք պիտի լինէր :

Արդ եթէ, չեմք կրնար կամ ցուրտ անտարբերութեամբ մը չեմք ուզեր քաջալերել հասարակաց օգտին նուիրեալ մեր արժանաւոր եկեղեցականները, վարժապետներն ու դրաղէտները, չեմք կրնար դռնէ նոցա յուշարկաւորութիւնը մեծաշուք հանգիսիս կատարելով՝ դէժ բարոյապէս քաջալերել ազգին բարւոյն և օգտին և նորա ստոյգ և իրական ապագային համար աշխատող, նահատակող և նիւթապէս ու բարոյապէս թշուառութեան ենթարկուող անձինքն, և երբ դռնէ զայս «չեմք ուզեր» ընել և զանոնք՝ այսինքն, ապագայի բանւորներն ու միջոցները կը լքանեմք, և երբ այսպէս ցուրտ անտարբերութիւնը (ճիշդ բառը դործածելով՝ ապերախութիւնը) կը տիրէ մեր մէջ, ուստի ինչպէս կարելի է յոյս դնել փառաւոր ապագայի վերայ :

Ստոյգ և իրական ապագայի արժանի են այն ժողովուրդները միայն, որ գիտեն թէ փրկութեան միակ պայմանը զոհոյթութիւնն է, որ առ երախտաւորս ապերախտ չեն դնուիր երբէք, որ գիտեն յարգել, մեծարել, պատուել և քաջալերել զայն ամենայն՝ որ յարգանաց, մեծարանաց, պատւոյ և քաջալերութեան արժանի են, և վերջապէս՝ ազգային բարոյականութիւնն անեղծ կը պահեն :

Այսքան ակուր ճշմարտութեան առջեւ Ազգ. ժողովը բազմարդիւն և բազմերախտ Յ. Մալեղեանի յիշատակին համար պիտի ուզէ՞ արդեօք վաղը դռնէ հանգիստաւոր քուէ մը տալ. . . . :

Իբրեւ երեսփոխան առաջարկութիւն պիտի ներկայեմք, զի խղճիւ կը վիայեմք թէ այսպիսի բարոյական մեծ պատուոյ մ'արժանի է բարեյիշատակ հանգուցեալն, որ իր բոլոր կեանքն ազգային դաստիարակութեան մեծ դործին նուիրած է յօժարակամ :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Երեսնէն մայիս 24 թուով հետեւեալը կը գրեն առ Մշակ :

«Անցեալ տարի Այվազեան Կարապետ վարդապետը Վ. Կաթողիկոսի հրամանով գնաց Ալաշկերտ և տարաւ իր հետ 900 բուբլի սովալուկներին բաժնելու : Այժմ հաստատ աղբիւրներից լսում ենք, որ 1. Գ. հայրը 900 բուբլի լրիւ չէ բաժանել, 2. մի փառաւոր յայտարարութիւն է տուել տեղացի իշխանութեան (փաշային) որպէս թէ բոլորովին սով չը կայ Ալաշկերտում : Փաշան այս յայտարարութիւնը ուղարկել է Բ. Դուռը, սա էլ ներկայացրել է նոյնը Ներսէս Պատրիարքին՝ իբրեւ պաշտօնական հերքումիս սովերոց մասնաժողովի յայտարարութիւնների : Եթէ այս լուրը հաստատուի, այն ատեն ինչ անուն պէտք է տալ Կ. վարդապետին : Հրաւիրում ենք Կ. վարդապետ Այվազեանին յայտնել հրապարակաւ այս լրի մասին իր ատելիքը : »

Ազգային ժողովը վաղը նիստ ունի :

ԿԱԹՈՒԼԻԿ ԱԶԳԱՅՆՈՑ ԳՈՐԾԵՐԸ

Այս խնդրոյն նկատմամբ մեր պատրաստած ուշադրութեան արժանի յօդուածին հրատարակութիւնը տեղերնուս անձկութեանը պատճառաւ յաջորդ թիւերնուս թողելու ստիպուած եմք :

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Պատրիարք-Կաթողիկոսի ընտրութեան քուէարկութիւնն երէկ կատարեցաւ ի Բերայ, յիշեալ պատուարժան ազգայնոց Պատրիարքարանն, և որպէս կը դուշակէինք, Արհի. Աղարեան Արքեպիսկոպոսը քուէից ամենաբացարձակ առաւելութիւն ստացաւ :

Ն. Բարձր Սրբազնութեան արժանեացն ու ազգասիրական զգացմանցը նկատմամբ ուրիշ առթիւ ընդարձակօրէն խօսած լինելով կը փութամք շնորհաւորել իւր այս ընտրու-

թիւնն և մեծապէս վստահ եմք թէ իր ան-
ձին վրայ դրուած գեղեցիկ յոյսերը պիտի
իրականացնէ, յաւէտ ոյժ տալով ազգային
միութեան դաղափարին զարգացմանն, որում
հետևող է բարեբաղդաբար :

ԱԶԴ. — Հայրենիք լրագրոյ 737 թիւ
թերթին մէջ յօդուածի մը դէմ Աղբ, երես-
փոխանէ մը նամակ մը եկած է, որոյ հրա-
տարակոթիւնն յաջորդ թուով :

ԹՈՒՐԳ ՄԱՄՈՒԼՆ ԵՒ ՌՈՒՄԲ

(ՏԵՄԵՐ 163)

Նիժնի-Նով-Կորոտի նշանաւոր տօնավա-
ճառը միամսուան ընթացքումը միջին թուով
400 միլիոն ռուբլի առևտուր կանէ : Բա-
զուի նաւթի աղբիւրները արդի դրութեան
վերածուելու տարին տէրութեան գանձին 9
միլիոն ռուբլի տուեցին : Դուբայ և Տերեբնդ
գաւառաց Տօրոնի մշակութիւնը մեծ ուշա-
դրութիւն դրուած էր թէև անիկայ վերջին
տարիներին Ալիզարին յորշորջեալ ներկի գիւ-
տով անկաւ : Ուրալի և Սիպերիոյ հանքերը
ու ագնիւ մուշտակները հանրածանօթ են :

Ո՞ր մէկն յիշենք :

Քիմիական և բժշկական գիտութիւնները
այն տեղ եթէ Եւրոպան զանցած չէ գոնէ ան-
կէ յետ ևս մնացած չեն :

Հանգուցեալ Ալեքսանդր Գ կայսեր օրօք
եղած յեղափոխութեանց թիւը քսանէն ա-
ւելի է, զորս մենք ընթերցողները չձանձրա-
ցնելու համար զանց կառնենք առաջ բերել :
Փափագ ունեցողները կրնան վերջին պատ-
մութեանց դիմել : Իսկ մեք կը ցաւինք, որ
այժմ ձեռքբերելի ճիշդ թուանշաններ չու-
նինք, գոնէ դատական դործոց վերաբեր-
մամբ, զորս Ռուս երիտասարդութիւնը վի-
ճակադրական ուղիղ հաշիւներու վրայ հիմ-
նեալ ներկայացուցած է իւր հայրենեաց ցու-
ցանելու համար թէ այդ կէտը կէս դար ա-
ռաջ և այժմ ինչ կացութեան մէջ է :

Իրաւ է թէ՛ Ռուսիան քաղաքակրթութեան
կարապետը չէ : Սակայն անիկայ այսպէս ը-
սել՝ մարդկութեան կարաւանի առաջնորդին
հեռևող կտրիճ ջորիներէն մէկն է : Անտա-
րակոյս նա բաղմաթիւ թերութիւններ ևս ու-
նի : Բայց բաւ է որ կը տքնի յառաջադիմել :
Բնութեան մէջ ամեն բան իր լաւ ու վատ
կողմերն ունի : Եւրոպական փեղայրը ամառ-
ուայ համար գլխի մի օգտակար ծածկոց է,
իսկ ձմեռուան մասին փոստակար : Պարսից
մօրթեայ գիւղերը ճիշդ ասոր հակառակն
են :

Ուրիշ կողմէն յայտնի է թէ՛ ոչնչականները
քառորդ դարէ ՚ի վեր մեծ թու կը խաղան
հոն : Բայց անոնց վատ արարքները ինչ ալ
որ լինի, Ռուս ազգը հայրենասէր և Սլաւ
լինելէ երբեք չպիտի դադարի : Ռուսի կը
կարծենք թէ՛ ամեն ճշմարիտ Օսմանցի պար-
տաւոր է ցանկալ ի սրտէ, որ օսմանեան մա-
մուլը Աղբին առաջ ի հանդէս բերէ իւր դա-
բեւոր ոտխի համայն որակութիւնները, որ
ըստ այնմ Աղբը իր ապագան ապահովէ :

Տիֆլիսին մէջ 1865 թուականի ծանօթ
դէպքին համար Գրիգոր Իզմիրլեան անուն
երեւելի հայը բանտարկուեցաւ : Իսկ յետոյ
օրէնքը նահանգապետ Արլօֆին հարկադրեց
անոր ոտքն երթալու :

(Շարունակել)

Կիրակի օր Գումրաբուի միացեալ թա-
ղից երեսփոխանական ընտրութիւնը կատար-
ուելով՝ հետևեալ արդիւնքն ունեցաւ և հե-
տեաւար Երեսփոխան ընտրեցան Տեարք
Թ. Պէկեան, Յ. Եմէնիճեան, Տօք. Ն. Այ-
վաղեան, Գ. Այվաղեան և Ս. Պէյլիճեան :
Իմացուելով որ Պէկեան էֆէնտի պիտի
հրաժարի, ընտրողական փողովոյ և թաղեց-
ւոց կողմէ 5 անձերէ՝ Մեծ. Տեարք՝ Մկրտիչ
Ուզունեան, Ա. Սուրէնեան, Պ. Էքսերճեան,
Բ. Հիւնքեարպէյէնտեան էֆէնտիներն և Մ.
Գալիամաճեան՝ պատգամաւորութիւն մը նորա
սենեակն երթալով՝ խնդրեցին թախանձանօք
որպէս զի բարեհաճի ընդունիլ իրեն տրուած
վստահութեան քուէն :

Պէկեան էֆէնտի նկատելով որ այսպիսի առաջարկութիւն մը մերժելը պիտի վիրաւորէ պատուարժան ընտրողներն, ուստի իւր շնորհակալիքն յայտնելով՝ խոստացաւ ընդունիլ և հետեւեալ յանձնառագիրն յանձնեց :

« Արժանապատիւ Տէր ,

Ընդունեցայ յունիս 21 թուականաւ Ձեր պաշտօնագիրն , որով ծանուցանելով ինձ Մայր-եկեղեցւոյ միացեալ թաղից կողմէ Ազգ. Երեսփոխան ընտրուելը , կուղէք իմանալ իմ յանձնառութիւնս :

Շնորհակալութիւնս մատուցանելով Ձեր Պատուարժան թաղին՝ զոր բաղդ. ունեցեր եմ ինձ օրօրան ունենալու , և որ այսօր ինձ պատիւ կ'ընէ վերստին յերեսփոխական Աթոռ զիս հրաւիրելու , կը փութամ հաւատարմ Նմա թէ ևս պատրաստ եմ միշտ Ազգիս համար աշխատելու . ուստի և հետեւեալ յօժարակամ կ'ընդունիմ ինձ առաջարկեալ սոյն պաշտօնը :

Մնամ յարգանքօք

Ձերդ. Արժանապատուութեան

Ամենախոնարհ ծառայ

Թ. Պէկ

Կ. Պոլիս 1881 յունիս 21

ՀԱՅ ԿԴՆՐՆ

Թ.

(չարունակութիւն)

Արմաշու վանքն ու՛ Ս. Երուսաղէմայ վանոց նըման ժամանակին փոքր ի չափէ լաւ ծառայութիւններ կը մատուցանէր Ազգին . ունէր իւր օրինաւոր ժառանգաւորաց վարժարանն՝ որ Ազգին և հայրենեաց օգտակար անդամներ և ժիր ու անխնայ մշակներ կը պատրաստէր և իր տնտեսութեան Ազգին յառաջադիմութեան մեծ գործին կը նպաստէր՝ Յոյս արծարծելով Հայ ժողովրդեան սրտին և Ազգին ու Եկեղեցւոյ Աշըգեաններ , Այվազեաններ , Իւթիւճեաններ և այլ արժանաւոր և ուսումնաւարդ եկեղեցականներ պատրաստելով՝ որոնք այսօր իրենց աղ. դոգուս դործերովն ու ուղատափտ գաղտնարօքն լաւական յարդ ու պատիւ գտած են իրաւամբ և մեծ պարծանք կրնան համարուիլ Արմաշու Ս. Վանոց և պատիւ կը բերեն Հայ կղերականութեան :

Արդարեւ Արմաշու վանքն՝ նախորդ հոգեւոյս և արժանաւոր վանահայր օրովն մեծ և անուանալի ծառայութիւններ մատուցած է Ազգին և այժմու վանահայր Աշըգեան Գեր. Խորէն Սրբազանի պաշտօնավարութեան առաջին տարիներն ևս նոյն նախանձեղ ի վիճակին շարունակութիւնը գոհութեամբ կը տեսնուէր , սակայն ի՞նչ հարկեցուցիչ պատճառներ վերայ եկան չզիտեմք՝ այդ նախանձեղի վիճակն իմանալու , ժառանգաւորաց վարժարանն փակելու , միաբանութիւնն յրուելու և այսպէս յիշեալ հոյակապ և ազգին վերականգնութեան մի կարեւոր վառարանն՝ անտոյգ ու անշուք վիճակի մը մէջ ձգելու : Արմաշու Պատուարժան Միաբանութիւնն երբէք չը կրնար արդարանալ եթէ ժամանակին անձկութիւնն և ուխտաւորաց նուազութիւնն յառաջ բերէ , վասն զի կրնար ծախսերն խնայողաբար թելելնցնելով , աւելորդ վճարումներն դադրեցնելով և վարժարանին պաշտօններն իւր մէջ բաժնելով և ի հարկին բարեւսէր ազգայնոց օգնութեանն ու աջակցութեանն զի մեղով՝ վանքին ընթացքն ի յարատեւ կանոնաւորութեան պահել :

Այդ խոչնդոտն կոչուած պարագայից տակ կը հեծէ նաեւ այսօր Երուսաղէմայ վանքն՝ զոր Արմաշու վանից հետ բաղդատելու իրաւունք չունիմք բնաւ , վասնզի Ս. Տեղեաց մատակարարութեան մեծ ծախսերն և յաճախ պատահած արտաքին կարգի դէպքերն առաջնոյն հետ չեն կրնար բաղդատութեան դրուիլ : Բայց Ս. Երուսաղէմ իր այս արգահատելի վիճակին մէջ անգամ իր ընթացքը դարձեալ չէ խանդարած . ունի և կը պահէ իր ժառանգաւորաց վարժարանն , ուղարանն և այլ ամենայն ինչ . և եթէ Ս. Երուսաղէմայ Պատուարժան Միաբանութիւնն ալ՝ Արմաշու նման՝ անձկութեան ու չարեաց դէմ վեհահոնձորէն ու արիւարար մարտնչելու տեղ՝ վանքն ձգեր փախչեր և չփութար շարիքը դարմանել՝ անշուշտ այսօր Ս. Երուսաղէմ փոսնգալի դիրքի մը մէջ կիցնար . սակայն սա կուրծք տալով ամեն վտանգաց ու փորձութեանց՝ ուխտադրութ չգտնուեցաւ բնաւին իւր կոչմանն և արժանապաւ ազգայնոց համակրանայն ու բաշակերութեանն՝ և հետեւաբար իւր զիշեալ մեծադուամոր պարտուց խորձման հոգն Ազգն ստանձնեց : Կը խօստովանիմք արդարեւ որ Արմաշու վանքն այսօր ազգին արժանաւոր կղերներ մատակարարած է՝ ինչպէս բիշ մ'առաջ ըսինք , բայց վերջին մի քանի տարուան մէջ նորա նախորդ փառաւոր ու վայելուն վիճակն կարի նաեմացած է դժբաղդաբար , այսու ամենայնի սիրելի է մեզ յուսալ որ վանահայր Գեր. Աշըգեան Խորէն Սրբազան պիտի փութայ ողի ի բոլին տընիլ ու վաստակիլ վանքն նախորդ փառաւոր և յառաջադէմ վիճակին վերածելու՝ յորմէ կրնայ օգտիլ Ազգն մեծապէս :

Բուժմանից Հայն այսօր գոհութեամբ և դուլեւ :

տիւք կը հռչակէ իւր արժանընտիր հովուիւ՝ Իւթիւ ձեան Գեր. Գէորգ վարդապետի անունն՝ որն որ Ար. մաշու միտարանութենէն է և այժմեան Վանահօր ձեռնաստուը. նա այսօր իւր անրիժ վարուքն, կա տարեալ հայրենասիրութեամբն և հովուական պաշտաման անհրաժեշտ եղող յատկութեամբքն ու գործունէութեամբն սիրելի հանդիսացած է համայն Բու մանկաբնակ ազգայնոց :

Բու մանկաբնակ ազգայինք խիստ տխուր գաղափար. ներ կը տածէին ասկից առաջ իրենց մտացը մէջ՝ ի մասին Հայ կղերականութեան, զի իւրեանց այցելու հովիւներն մեծազայն մասամբ չահամուլ տգէտ ու պորտալոյժ մարդիկնէր էին՝ որք իրենց գայթակղական գործերովն և անվայել ընթացքով տխուր օրինակներ կը լինէին ժողովրդեան և նոցա օր ըստ օրէ ազգային և կրօնական զգացումներէ ցրտանալուն տեղի կուտային ընդ միշտ : Բու մանկայ Հայն հետզհետէ կ'օտաւանար իր Եկեղեցիէն ու Աղգէն, զի չունէր ճշմարիտ արժանաւոր հովիւ մը, առաջնորդ մը՝ որ զինքն ազգութեան և կրօնի սուրբ սիրովն վառէր ու վարժարէր. այլ ընդհակառակն Մաղլըմեաններ, Տիգրանեաններ և այլ դաս մը շահամուլ մարդիկ իրենց անարգ շահամուլութեան յագուրդ տալու ազատ տա սրարէլ ընտրած էին դայն և իրենց ու իրենց նման եաց յաճախակի այցելութեամբ գայթակղութեան առիթներ կը մատակարարէին յիշեալ ժողովրդեան :

Գէորգ վարդապետ իւր գեղեցիկ կատարելութեամբն այսօր մարեց քիչ շատ մեր Բու մանկաբնակ ազգայնոց միտքերն, և Աղգն ալ իւր Պատրիքին միջոցաւ վոթաց շնորհակալութիւն յայտնել նմա իւր անխնայ վաստակոց և մեղուաջան գործունէութեանցն համար : Այսօր՝ Ար. մաշու վանքն ունի թէ Պօսոյ և թէ դաւառաց մէջ բուսական թուով արժանաւոր եկեղեցականներ՝ որք ազգին և հայրենեաց դանաղանձաւոյութիւններ կը մատուցանեն և իրենց անբաժիր վարուքն, առողջ բարոյազրուութեամբ, գործունէութեամբն ու կատարեալ արարկեղանութեամբքն մեծ յարգ ու պատիւ գտած են, բայց պէտք է և առաւել կը փառաբերիք՝ որ այսօր հետե ևս Արմաշու վանքն այսպիսի արժանընտիր եկեղեցականներ պատրաստէ՝ որոյ համար Վանահայր Արքապետն նախ օրարտի անշուշտ վանքն իւր նախորդ նախնանքէն վիճակին վերածեալ համար իր ճիգերն առաւել ևս կրկնապատկել առանց յապաղման և աղգն ալ նորա ջանից անակից պէտք է լինի նիւթապէս և բարոյապէս :

(Շարունակելի)

ՃԻՎԱՆ

* Զմուռնամբ ըսեալ թէ Վարդապետեան, Մուրատեան և Լուսինեան Արքապետներուն անդ այցելութիւնն յոյժ քաղցր և գեղեցիկ յիշատակներ թողած է :

Բ Ժ Շ Կ Ա Կ Ա Ն

ՊԱՏՈՒԱՍՏ (աշ կամ աշք)

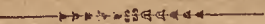
(ՏԵ՝ ԲԷ՝ 165)

Պատուաստին անկանոնութիւնները բաւական բաղձաթիւ են. կեղծ պատուաստին և պատուաստիկին վրայօք արդէն խօսած եմք իւր տեղը. պատուաստի գործողութիւնը երբեմն բոլոր թիւին վրայ բորբոքեալ կարճութիւն մի, այսինքն արեան յոր գուլթիւն մի [իսիտեմի] կը պատճառէ, երբեմն՝ գըլխաւորաբար խուլտ կամ խուլաղար [սքոօֆիլիստեմի. սքրաճալը] և սղնաղար կամ ոսկրախրատ (ոսաշիքիք) տղոց մարմնոյն վրայ կեղեր [եկգեմա] երեան կը հանէ, երբեմն օձիկ [եռիգիլիկ տճի. երլանճըգ] կը պատճառէ, երբեմն աւելեան (լեմֆաքիք) ջրահիւքերուն բարբոք [արեմիք] կուտայ, երբեմն ալ պատուաստի պալարներուն բայուած վէրքի (թիւսեռ) ձև կուտայ և փտախտի [կանկոնեմ] կը դարձունէ և հազիւ անգամ՝ ալ պատուաստի պալարներուն յար և նման պալարներ կը գոյացունէ մարմնոյն այլեւայլ կողմերը. ասկից զատ՝ թէ որ պատուաստի ժանտաշխթը գաղղիական տխտ [սիֆիլիս տճի. ֆրեմիլի] ունեցողէ մի առնուած ըլլայ, պալարներուն մէկին վրայ նոյն ախտին յատուկ կարծր պարար մի գոյանալ կսկսի տանուհինգէն բտանե հինգ կամ երեսուն աւար թխման շրջանէ մի ետքը :

Պէտք է ևս յիշել թէ՛ պատուաստը երբեմն տաղլութիւնը տեական կերպով կը խանգարէ, երեսին վրայ տեսակ մի վերբեր հանել կուտայ և խուլտան [սքոօֆիլիստեմի. տճի. սքրաճալս տաքիք] հիւանդութիւններ կը պատճառէ : Կարծիր եղած է թէ՛ այն պարագայից մէջ խոյլը խուլտ մանկան մի ժանտաշխթով պատուաստուած բլրակն կը պատճառի, բայց բարբոքին սխալ է այս կարծիքը, որովհետեւ պատուաստ է որ կատարելաբար քաջաւորով տղոցմէ առնուած ժանտաշխթով պատուաստուած աղոցմէ ոմանք պատուաստուելէն ետքը խուլտ ըլլան և փոխադարձաբար բուն խի խուլտ մանուկէ մի առնուած ժանտաշխթով պատուաստուած մանուկներն ալ քաջաւորով մնան. ուստի՝ պատուաստին ետքը երեան եղած խոյլը կերելի թէ պատուաստի պէս ջերմութեան հիւանդութեան մի մանկան կազմուածքին վրայ ըրած տկարացուցիչ աղղեցութեանէն կախում ունի և ոոյն խուլտան հիւանդութեանց մէջէն յաւելտ մորթի վերբեր պատուակին ալ կերելի թէ պատուաստ եղած տեղին վրայ արուեստական կերպով պատճառել տրուած մորթի հիւանդութեան հետ կապակցութիւն մի ունի : Ուրիշ շատ մի ջերմութեան հիւանդութիւններ, ինչպէս նաև

ընդհանրապէս խոյլի յարմարութիւն ունեցող մանկանց ծննդեան առաջին տարւոյն մէջ վրանին աղ-
դող բոլոր տկարացուցիչ տառաժառեանքը պատուա-
տին պէս միւսնոյն աղքեցութեամբ խոյլ յառաջ կըր-
նան բերել. նմանապէս փորձառութիւնը կուսու-
ցանէ թէ՛ խտրանները և մորթին վրայ աղքեցու-
թիւն ունեցող ուրիշ դրդութիւն դեղերը ոչ միայն տե-
ղական բոլորք մի կը պատճառեն, այլ միանգամայն
որի՛ն մորթոյն իւրաքանչիւր յարմարութիւնը
կաւելցունեն, որուն տիկներ և մէկ ապացոյցն այն է
թէ՛ երբեք մորթերնին դուրս չտուած չատ մի աղ-
ջիկ տղայք, երբ ոչ անցունելու համար տկանջնին
ծակուի, ինչպէս նաև պատուաստութիւնն ետքը ե-
րեսնուն վրայ ջրոտ կեղեր [եկգեմա իւմիս, տճկ-
ուռաճեա] կը հանեն, որ ամբողջ ամիսներ կը տևէ :

(Շարունակելի)

... Տէր .

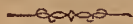
Պատուարժան Խմբագրութեանդ կողմա-
նէ Խիզանու ընկերութեան վարժարանաց
նուիրեալ երկու օրինակ «Լոյս» հանդէսնե-
րը բերկրութեամբ ստանալով՝ կը փութամբ
ներկայիւս յայտնել Ձեզ մեր շնորհակալիքը :

Տէր, քաղցր է մեզ տեսնել որ երբ մի
կողմանէ Ձեր համալից յօդուածոց մէջ ի
նպաստ Ազգային կրթ. ընկերութեանց կը
գրէք, միւս կողմանէ ևս Ձեր բանից գործ-
նական ապացոյցը տալ չէք մոռանար քաջա-
լերելով զանոնք իրենց նստիւական և միան-
գամայն տարժանելի ձեռնարկութեանց մէջ և
որով գեղեցիկ օրինակ մը կուտաք ժողո-
վրդեան :

Մենք խորին յարգանք
ի գիմաց Գործադիր Ժողովոյ
Խիզանու Ուսումնասիրաց ընկեր.

Ատենադպիր Վ. Ատենապետի
Ա. Բ. Շիշմանեան Ա. Թնկրեան

19 Յունիս 1884 Կ. Պօլիս,

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈՒՅՈՒՄ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐԿԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՅ

Կան աղբայրներ որ կառավարութեան
կողմէ տեղի ունեցած վերջին աղքատարու-
թեանց անդէտ՝ առանց անցադրի կը մեկնին
մայրաքաղաքէս և այս պատճառաւ, ինչպէս
Պատրիարքարան հասած տեղեկութիւնք կը

ծանուցանեն, իրենց դացած տեղերն խել
մը դժուարութեանց կենթարկին ընդունան:

Ազգային Պատրիարքարանն այս դժուա-
րութիւններէն զգուշացնելու համար հայ
ուղևորներն՝ պարտ կը համարի այսու պաշ-
տօնական ծանուցմամբ հրաւիրել զիրենք որ
առանց անցադիր ստանալու չմեկնին մայրա-
քաղաքէս :

19 Յունիս 1884

ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

ԵՕ ԹՆԵՔԻՆ ՊԱՏՈՒԷՐ

Առ. Մկրտիչ Ս. Կաթողիկոս Սույ

Խառվածութեւն յայտարարութեանդ լուրը հասաւ
մեզ, սակայն Ձեր կարծածին չափ աղքեցութիւն չէ
ունեցած ի Կիլիկիա, որովհետեւ Կիլիկիցիք կը ճանչ-
նան եղբր զՁեզ : Եթէ կուզէք, կրկնեցէք կամ կըրկ-
նապատկեցէք Ձեր, Ձեր, Ձեր զի
հասեալ է ժամ որ ոյտի փառաւորին օրդիք մարդ-
կան :

Առ. Տօթօր Ն. Այվազեան ԷՖ.

Ձճեզ երեսփոխան ընտրողները կը հաւատեն
թէ՛ լուսական մարդասէր և հիւրասէր ալ էք . ու-
տի կը խնդրուի որ Ձեր ամբողջ դուք բազմիք, և
թափուր չը թողուք, ապա թէ ոչ Ձեր տեղ ուրիշ
ները կ'գան, և ոչ միայն կը բազմին այլ և կը պառ-
կին փառաւորացիս ու կը քնանան ալ :

Առ. Թաքեոս Պեկեան ԷՖ.

Կրեսն թէ մարելու մօտ եղող օճախ մը վառե-
լու համար կաշուած էր եղբր, եթէ այդպէս է, խոր-
հարդ կը տամք որ զգուշանաք աղուեսներէն :

Առ. Ստեփան Պեյլիկեան ԷՖ.

Ալեքսեայի տօնը անցաւ . հարկ չը կայ Գուրու-
չէյմէ երթալ, ողջակի կամօրջ և անտի Ղալաթա.
այսպէս պէտք է ընտրել . . . :

Առ. Յակոբ Եսէկեմեան ԷՖ.

Այս անգամ պէտք է խօսիք : Լաւ ձեւել ապու-
կորել . այս կը պահանջուի Ձեզմէ :

Առ. Գեորգ Այվազեան ԷՖ.

Ուրախ եղիր որ Երեսփոխապետութիւնը գրական
պաշտօն մը չէ :

Առ. Միգաս Զեքազ ԷՖ.

Քերականութիւնը մէկ կամ մէկ քանի տեսակ
գրաբար կամ աշխարհաբար խօսիլ կը սորուցնէ :

Քերականութիւնը դեռ չը ծնած՝ մարդիկ արհեստով կոտորէին . . . ասով գծեց իրատեղ կը կամիմ որպէս զի միշտ աղայ չը մնար :

ԴԻՏԱԿ

ՕՐԵ ԷԼԼԱՅ ԽԱՁԱՆ ԶԵԼԼԱՅ

Քա հոգի . հազար հեղ ըսի ամա քի , սա ասոր չերթանք , ասանկ անծրե հովային խենթեց՞ր էինք որ աս էլ մը չօլուխ չօծուին խօսքին ուշմիշ ըլլալով ճամբայ ելանք , վա՛յ մեղքիս , զսէր Զիկի՜Ք . ասորը տեղէն հէմէն հէմէն կը փախէր կոր . ասոր պաշխա օրը չի գա՞ր :

— Ճաննամ քուրուկ , աղէկ կըսես ամա , արթընս անտար թախեցանք թախտըրեցանք նէ . անտար հոգնութիւնիս պարտալը հանել չըլլար ա , ան տես . նոս աս հաճի խաթուին տղան խրկեցի երեկ գիշեր ուշ տոտեն , տէյօր քի ասմայի ետքրախ կտաւ նէ , հալ եկաւ գլուխը . քա վա՛յ մեղքիս , ինչ թալէհսիդ էնք եղեր , մէջէրնիս հիշ մէկ արդար մըն ալ չի գար քի պարէմ Աստուած անոր էրեսին ճուրին օլորմէր , ինչ կըսեն նէ ըսեն հոգի , կիւլմէյէճէք պաշ կիւլ . մէկ վէսէլամ :

— Քա նէյէ՞ կիւլմէյէճէք պաշմըղ օլաճադ , նէ օլուու քի , պիր աղ ըսլանալը , թուզ տէյիլ ի . արք քի էրլիյէ խոր . մէրամըմըղ Զիկի՜Քտարա կէլ . մէք տէյիլ մի խոր , իշտէ սաղ սէլիւ պուրտայըղ , ճիւմալիլիլիլիլ պաղալըմ , չու մաստիբանըն շիշէսինի չըգար ոնէ հէլէ :

— Սաղ սէլիւմ էկանք տոմ , մէյ մալ ինծի հարցուր . ի՞նչ մահուան տողերու հանդըպեցայ , հէլէ ան խաղեղին ասլին ան եէքքէղի պափօր էր ի՞նչ էր . սա բօճա տէյի պուրտայիք նէ , քիշ մնաց իշտէ տալանիս կը լմայներ կոր , ամա ըսին քի տն խուրեուիլու երըրըղ Էօլիւմ կը ցուցնէ կոր տէյի , ան աղ էկաւ կընաց տէ նշանած տարիիս ըրտատ է . կաւ . էլլալը , ի՞նչ ըսեմ հէմէն , պօջը ետին մնայ :

— Քա թէյըլէ հանըմ , նայէ նայէ , սա ասանտա . լին մէջէն թախըմ մը ճահիլներ կելան կոր , ան զա . վալըններն ալ մեպի պէս փետաած հաւ էն տարցեր , իլլէ սա մէկ հատը նայէ , իրիէմպէճի Գօստին չըլ . մանիր կոր թըտըր , քա ասպանը երըրսին տըղան իլլէ գուզ գօնմաղին թօն ալ հէտէրնին է , պարիկ քուլերնիս նըստէյին տէ մենք ալ էյլէնմիշ կըլլայինք :

— Սիդ օնտա տուրուպ պօշ լափլար էթմիլիլիլ պրազըն , իշտէ պէն լազընըն ետըրընը պոլլալըմ , պէնիւմ քէֆ շիմոի իշտէ գըվամընը պուլտու , օ հօ , սարընճադ տա վար ըմըլ . քուզում Արտէմիք հանըմ , արթըր սիդին իլլէ գարչը պէ գարչը պիր աղ սալա . նաճալը ա :

— Բէք աղէկ , ես ալ օրվելը կը սիրեմ ամա , կայնէ ըսած ասենա կայնեցնելու է , գէրէ շատ օր . վէլու . չեմ իբար :

— Է՛ր արթըր . պիր եօլ սալընճայա չըգըլըրա , արթըր օնուն հալալընա ույմալը , օ պէնիւմ էլլամտէ տէյիլ , Քաղաթ հայտէ պաղալըմ . տուր հէլէ պի . լաղ . սէֆ , էիւղիւմի ալաճա չարըտըմ , նէ տէ Քէնա աղըրմայա պաշլալը , զաթը ճանըմ , տիւն աղչամտան պիղիւմ չարգըմըղ պօղըլտու , արապա . յա պինտիր ճամընը քըրտք , ասնաալա պինտիր եաղմուր տալը . ետընն սապա՛հ էրէն ինչալա՛հ կի . տիւլ բարազա օգութ տուրաճալըմ , պէլիլ չարգըմ է . յիլէ տէօնէր . նէ հալ խէ պառ պաղալըմ շուրայա , հայտէ օղլում , եալա՛հ անիլ :

— Էյ կօգտէ արթըր , վար իջնանք , խեղա տարնալ պաշլայեց :

— Նէ՞ , տուր պաղալըմ տահա , հէլէ պիր խը . դընը ալըն , տուրամում քի նէ օլուրա օլտուն , պիր սասթ թամ սալանաճալը :

— Օտիգ պաղնեմ , երկու աչըրը քէօրնա ան խուրեուիլը երըրըլին քի աս ծունը իմ կրիս պի . լաւ , ճանըմ կայնեցուր արթըր , հիւմ կը մեռնիւմ հա , քա իյնամ պիտի , ա՛հ , ա՛հ , ա՛հ . . . :

— Քա սուս օլ , իշտէն տէ պիր շէյ զանն է . տէր շինտի , նէ պաղըրըպ . չաղըրըյօրտուն , իշտէ տանա կիւն կէօթէրիյօրում :

— Վաղ անցայ ես քուկին օր ցուցնելը , կայ . նեցուր վար իջնանք տէ , ծանիկին ծունիկին մարդ շիմացած տեղերնիս էրթանք , ըրէղիլ չեղած ամե . նուն ասլին :

— Իշտէ սիլ պէյլէսինիլ , սիլի իլէ պիր եէրէ կիթմիլէ կէլմէղ . իշտէ էն աշատ սրաղայըմ :

— Օ՛րս , փառք քեղ Աստուած , հէլէ խալըսե . ցայ . հայտէ ախճիկներ , փաղըրտեցէր տէ , արթըրս տուներնիս էրթանք , ասանկ տեղերը մեզի հարամ է , կէյում տասը տարին մէյ մը Զիկի՜Քտար էկանք տէ . ան ալ քիթերնու պերներնու էկաւ , վայ խելը . նուս , սանրի մենք ալ մարդ էնք :

— Գարը , սանա պիր շէյ սէյլէյիւմ մի , պի . զիւմ չարգըմըղ սահի՛հ տէօնմիւշ , հէրսիւմիլ պիրտէն կիտիպ վատազա քէնտիմիլի օղուտալըմ , գէրէ Ալ . լա՛հ տա աթըր պիլալէն եիւղ չէվիրմիշ :

ՃԻՎԱՆ

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ

ԽՄԲԱԳԻՐ

Հ. Ե. ԳԻՄԱՔՍԵԱՆ

Մ. ԳԱՓԱՄԱՆԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. Կ. ՍԱՐԸԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿ. Մէրճան Զարչի Բիւշտի Էֆ. Խանի տակ թիւ 20

